

Казан федераль университеты
Филология һәм мәдәниятара багланышлар институты
Г.Тукай исемендәге милли мәдәният һәм мәгариф югары мәктәбе
Туган телләр һәм мәдәниятләр өлкәсендә стратегик тикшеренүләр
фәнни белем бирү үзәге

**ТАТАР ТЕЛЕН ТУГАН ТЕЛ БУЛАРАК ӨЙРӨНҮЧЕЛӘРНЕҢ
БЕЛЕМЕН ТИКШЕРҮ ТЕСТЛАРЫ
ӨЧЕН КҮРСӘТМӘ МАТЕРИАЛЛАРНЫҢ ҮЗЕНЧӘЛЕКЛӘРЕ
(СПЕЦИФИКАЦИЯ)**

БАШЛАНГЫЧ ДӘРӘЖӘ

**КАЗАН
2024**

1. Контроль бәяләү материаллары татар телен туган тел буларак өйрәнүчеләрнең телне үзләштерү дәрәжәсен билгеләү өчен әзерләнде. Тәкъдим ителә торган үрнәкләр тел материаллары белән башлап танышучылар, ягъни татарча язма һәм телдән сөйләмне башлангыч дәрәжәдә үзләштерүчеләргә юнәлдерелгән.

2. Эчтәлекне сайлау һәм үрнәк материалларны төзү алымнары

Татар телен туган тел буларак башангыч дәрәжәдә үзләштерүнең максаты –көндәлек тормышта еш ишетә, куллана торган татар сөйләме үрнәкләрен тел өйрәнүченең актив кулланылышына кертү, татар сөйләме калыпларын аңлауга ирешү, иң гади орфографик һәм орфоэпик закончалыкларны, грамматик кагыйдәләрне белү, туган телдә аралашу мөмкинлекләрен киңәйтү.

Телне башангыч дәрәжәдә өйрәнүчеләрнең коммуникатив эшчәнлеген һәм тел закончалыкларын үзләштерү дәрәжәсен билгеләү өчен, тест вакытында төрле типтагы биремнәр файдаланыла.

Тест үтәргә дөгъва кылучыларның тәкъдим ителгән биремнәрне башкарып чыгуы аларның туган тел буларак татар телен башангыч дәрәжәдә үзләштерүләрен ачыклай.

3.Тестның төзелеше һәм эчтәлеге

Тест 4 бүлектән тора. Бу бүлекләрдә төрле төзелештәге биремнәр урын ала.

Тест үтүчеләргә бирелгән 4 җавапның берсен сайлап алу мөмкинлеген булган биремнәр, бирелгән 4 җавапның берсен яки берничәсен сайлап алу мөмкинлеген булган биремнәр, тәңгәллекләр урнаштыруны таләп иткән биремнәр, кыска җавап язуны яки киңәйтелгән җавап язуны таләп иткән ачык

типтагы биремнәр һәм, рәсемнәрне тасвирлап, киңәйтелгән җавапны телдән сөйләп бирүне таләп иткән ачык типтагы биремнәр тәкъдим ителә.

Төзелеше ягыннан тест биремнәре 3 төрле була.

1 нче төр – җавабын сайлап алу мөмкинлеген булган биремнәр. Бу өлештә тәкъдим ителгән биремнәр тыңланган һәм укылган текстларның төп эчтәлеген аңлау һәм алардан кирәкле мәгълүматны табу, лексик-грамматик күнекмәләрен тикшерүгә юнәлдерелгән.

2 нче төр биремнәре – кыска җавапны язу, тәңгәлләкләр урнаштыру биремнәре. Контекстан аңлашылган сүзне яки сүзтезмәне, яисә тәкъдим ителгән берәмлекләрен синонимнары яки антонимнары белән алыштырып язу биремнәре дә икенче төрне тәшкил итә.

3 нче төр биремнәр тест үтүченең телдән яки язма сөйләм күнекмәләрен тикшерүне күздә тоталар. Мондый төр биремнәргә тәкъдим ителгән мәкальгә нигезләнеп, кечкенә күләмле ишара язу, рәсемне тасвирлап сөйләү кебекләр карый.

Тестта биремнәрнең чагылышы 1 нче таблицада бирелә.

1 нче таблица

Биремнәрнең тестта чагылышы

Тест бүлекләре	Биремнәрнең саны	Иң югары (максим аль) балл	Биремнәрнең төрләре
Тыңлап аңлау (диалог)	4	4	Җавабын сайлап алу мөмкинлеген булган биремнәр
Тыңлап аңлау	2	6	Җавабын сайлап алу мөмкинлеген булган

(монолог)			биремнәр
	2	6	Кыска җавап бирү биремнәре
Аңлап уку (1 нче текст)	5	5	Җавабын сайлап алу мөмкинлегә булган биремнәр
	2	6	Кыска җавап бирү биремнәре
Аңлап уку (2 нче текст)	5	13	Җавабын сайлап алу мөмкинлегә булган биремнәр
	3	12	Тәңгәлләкләр булдыру биремнәре
Язма сөйләм күнекмәләрен тикшерү	1	24	Киңәйтелгән җавап бирүне таләп иткән бирем
Телдән сөйләм күнекмәләрен тикшерү	1	24	Киңәйтелгән җавап бирүне таләп иткән бирем
Барлыгы	25	100	

4. Тест биремнәрен эчтәлегенә һәм эш төрләренә нигезләнеп бүлү

Тестта татар телен башлангыч дәрәжәдә үзләштергән тел өйрәнүчеләрнең түбәндәге коммуникатив компетенцияләргә ия булуы тикшерелә:

- тыңланган текстның төп эчтәлеген һәм сорала торган мәгълүматны аңлый белүе;
- укылган текстның төп эчтәлеген һәм сорала торган мәгълүматны аңлый белүе;
- тел берәмлекләрен коммуникатив яктан мөһим булган контекстта куллану күнекмәләренә (лексик-грамматик күнекмәләргә) ия булуы;

- киң кулланылыштагы халык авыз ижаты үрнәкләре белән таныш булуы;
- үз фикерен язма сөйләмдә чагылдыра белүе;
- телдән сөйләм күнекмәләренә ия булуы.

5. Биремнәрне катлаулылык дәрәжәсеннән чыгып бүлү

Тестның катлаулылык дәрәжәсе тел материалының һәм тикшерелә торган күнекмәләрнең катлаулылыгына, шулай ук биремнең төренә карап билгеләнә.

Тестта 3 төрле катлаулылыктагы биремнәр тәкъдим ителә.

3 нче таблица

Биремнәрнең катлаулылык дәрәжәсе буенча бүленеше

Биремнәрнең катлаулылык дәрәжәсе	Биремнәрнең саны	Иң югары балл	Иң югары баллдан чыгып, биремнәрнең өлгегә өлеше өчен куелган балл, процентларда
Беренче дәрәжә (А)	14	27	27%
Икенче дәрәжә (Б)	9	25	25%
Өченче дәрәжә (С)	2	48	48%
Барлығы	25	100	100 %

6. Биремнәрнең үзенчәлекләре

1 нче бүлектә (тыңлап аңлау биремнәре) тест үтүчеләр диалог һәм монолог тыңлыйлар. Аларда көндәлек тормыш вакыйгасына бәйле сөйләм гыйбарәләре, тасвирлаулар, татар этикетына караган сөйләм калыплары кулланыла. Диалогның озынлыгы 40-50 секунд, монологныкы – 120 секунд.

2 нче бүлектә (уку өчен тәкъдим ителгән биремнәр) әдәби әсәрләрдән, вакытлы матбугат язмаларыннан алынган тасвирлау характерындагы текстлар, сөйләмдә киң кулланылышта булган мәкаль-әйтемләр,

табышмаклар файдаланыла. Уку өчен тәкъдим ителгән текстларның күләме 140-160 сүз тәшкил итә.

3 нче бүлектә (язма сөйләмне тикшерү биремнәре) сайлап алу биреме китерелә. Язма сөйләмне тикшерү өчен, бирелгән 2 мәкальнең берсен сайлап алып, аңа карата үз фикереңне белдереп, 200 сүздән ким булмаган иנша язу эше тәкъдим ителә.

4 нче бүлектәге бирем (телдән сөйләмне тикшерү биремнәре) тәкъдим ителгән рәсемнәрнең берсен сайлап алып тасвирлауны күз уңында тотал. Тест үтүче тормышчан ситуацияне тасвирлаган рәсем турында сөйләргә, сөйләмен бәйләнешле текст рәвешендә оештырырга тиеш. Телдән сөйләм тексты 10-15 жөмләдән торырга тиеш.

7. Тест үткәрү вакыты

Тест үткәрү өчен, 165 (150 +15) минут вакыт бирелә.

8. Аерым биремнәрне һәм эшне тулаем бәяләү системасы

1 нче бүлектәге 1-4 нче биремнәр аудиоязмадан диалог текстын тыңлаганнан соң башкарыла. Тест үтүчеләр дүрт тәкъдим ителгән җаваптан берсе дөрес булган сайлап алу биремнәрен үтиләп. Һәр дөрес җавап 1 балл белән бәяләнә.

5-8нче биремнәр аудиоязмадан монолог тыңлаганнан соң башкарыла. 5-6 биремнәре – сайлап алу текстлары. Анда бирелгән гыйбарәнең текстның эчтәлегенә туры килүен, (дөрес), эчтәлеккә туры килмәвен (дөрес түгел) яки текстта бу хакта әйтелмәвен (текстта әйтелмәгән) ачыкларга кирәк. Һәр дөрес җавап 3 балл белән бәяләнә.

7-8 нче биремнәрдә текстның эчтәлегенә бәйле тәкъдим ителгән жөмләдә төшеп калган сүзгә язу сорала. Бу – кыска җавап язу биремнәре. Һәр дөрес җавап 3 балл белән бәяләнә.

Бу бүлектә дөрес җаваплар өчен, иң югары **16** балл җыйрга мөмкин. Биремнәр программа ярдәмендә тикшерелә.

2 нче бүлектәге биремнәр укылган текстлар белән эшне күз уңында тоты. 9-13 нче биремнәр – дүрт тәкъдим ителгән җаваптан дәрәс булган берсен сайлап алу биремнәре. Һәр дәрәс җавап 3 балл белән бәяләнә;

14-15нче биремнәр – текстның эчтәлегенә бәйле тәкъдим ителгән җөмләдә төшеп калган сүзгә язучы биремнәре (кыска җавап язучы биремнәре). Һәр дәрәс җавап 3 балл белән бәяләнә;

16-18 нче биремнәр – текстта төшеп калган сүзләрнең дәрәс грамматик формасын сайлау биремнәре (өч тәкъдим ителгән җаваптан дәрәс булган берсен сайлап алу биремнәре). Һәр дәрәс җавап 3 балл белән бәяләнә;

19-20 нче биремнәр – дүрт тәкъдим ителгән җаваптан дәрәс булган икесен сайлап алу биремнәре. Һәр дәрәс җавап 3 балл белән бәяләнә;

21 нче бирем тәңгәлләштерү тибенә карый. Бу биремгә 4 балл куела. Ялгыш җавап бирелсә, яки җавап булмаса, 0 балл куела.

22-23 нче биремнәр шулай ук тәңгәллекләр урнаштыруга карый, әмма анда ике артык җавап варианты тәкъдим ителә. Һәр дәрәс җавап 4 балл белән бәяләнә. Ялгыш җавап бирелсә, яки җавап булмаса, 0 балл куела.

Бу бүлектә дәрәс җаваплар өчен иң югары **36 балл** җыеп була. Биремнәр программа ярдәмендә тикшерелә.

3 нче бүлектәге бирем, тәкъдим ителгән темаларның берсен сайлап алып, бәйләнешле текст төзеп язучы таләп итә. Тест үтүгә 250 сүздән ким булмаган текст язучы тиеш. Язма эш тесторлар тарафыннан тикшерелә.

Язманы бәяләү критерийлары:

№	Язма эшенә бәяләү критерийлары	Баллар
I	<i>Иншаның эчтәлегә</i>	
	Язманың эчтәлегә темага туры килә. Эчтәлегә тулысынча ачылган. Эчтәлеккә дәлилләүгә ике мисал бирелгән.	4
	Язманың эчтәлегә темага туры килә. Эчтәлегә тулысынча	3

	ачылган. Эчтәлекне дәлилләүче 1 мисал бирелгән.	
	Язманың эчтәлегә темага туры килә. Эчтәлегә тулысынча ачылган. Эчтәлекне дәлилләүче мисаллар юк.	2
	Язманың эчтәлегә ачылган, ләкин эчтәлекне аңлауда хаталар бар. Яки дәлилләр эчтәлеккә туры килми.	1
	Язманың эчтәлегә ачылмаган, мисал буларак дәлил язылмаган.	0
II	<i>Иншаның тел ягы</i>	
	Язманың мәгънәви бөтенлегә, сөйләм бәйләнешлелегә, язу эзлеклелегә	
	Эш мәгънәви бөтенлегә, сөйләм бәйләнешлелегә һәм язу эзлеклелегә белән характерлана: – логик хаталар юк, язуда эзлеклелек бозылмаган; – абзацларга бүленештә хаталар юк.	4
	Эш мәгънәви бөтенлегә, сөйләм бәйләнешлелегә һәм язу эзлеклелегә белән характерлана, абзацларга бүленештә хаталар юк, ләкин 1 логик хатасы бар.	3
	Эш мәгънәви бөтенлегә, сөйләм бәйләнешлелегә һәм язу эзлеклелегә белән характерлана, логик хаталар юк, ләкин абзацларга бүленештә 1 урында хата бар.	2
	Эш мәгънәви бөтенлегә, сөйләм бәйләнешлелегә һәм язу эзлеклелегә белән характерлана, ләкин 1 логик хатасы бар. һәм абзацларга бүленештә 1 хата бар	1
	Язмада сөйләм үстерүгә омтылыш бар, ләкин	0

	логик хаталарның саны 2 яки артык, һәм/яки абзацларга бүленештә 2 урында хата бар.	
III	Грамоталылык	
	Орфографик нормаларның үтәлеше	
	Орфографик хаталары юк	4
	1-2 хата жибәрелгән	3
	3-4 хата бар	2
	5 хата бар	1
	Хаталарының саны 5 тән күбрәк	0
	Пунктуацион нормаларның үтәлеше	
	Пунктуацион хаталары юк	4
	1 хатасы бар.	3
	2 хатасы бар.	2
	3 хатасы бар.	1
	Хаталарның саны 3 тән артык	0
	Тел нормаларының үтәлеше	
	Грамматик хаталары юк	4
	1 хатасы бар.	3
	2 хатасы бар.	2
	3 хатасы бар.	1
	Хаталарның саны 3 тән артык	0
	Сөйләм нормаларының үтәлеше	
	Сөйләмгә кагылышлы хаталары юк.	2
	Сөйләмгә кагылышлы 1-2 хатасы бар.	1
	Сөйләмгә кагылышлы хаталар саны 3 яки күбрәк	0
	Текстта сүзләр саны 200 дән ким түгел	2
	Текстта сүзләр саны 150 - 199 күләмдә	1
	Текстта сүзләр саны 149 дән кимрәк	0

Язма эш өчен иң югары балл	24
-----------------------------------	-----------

4 нче бүлектәге биремдә телдән сөйләм күнекмәләре тикшерелә. Телдән сөйләнгән текстның коммуникатив бурычны үтәү дәрәжәсе, жөмлөләр саны, сөйләмне оештыру дәрәжәсе, грамматик элементларның дәрәс файдаланылуы, туган телнең лексик, орфоэпик нормалары, басым, интонация үзенчәлекләре исәпкә алына. Укучыдан 10-15 жөмлөдән торган текст төзү сорала.

№	Телдән сөйләм нормаларының үтәлеше	Баллар
I	Коммуникатив бурычны үтәү	
	Рәсем дәрәс тасвирланган. Лексик берәмлекләр дәрәс сайланган, эчтәлек тулысынча ачылган. Төрле лексик берәмлекләр файдаланылган. Сөйләүче үз фикерен җиткөргән.	4
	Рәсем дәрәс тасвирланган. Лексик берәмлекләр дәрәс сайланган, эчтәлек тулысынча ачылган. Бөртөрле лексик берәмлекләр файдаланылган. Сөйләүче үз фикерен җиткөргән.	3
	Рәсем тасвирланган. Лексик берәмлекләр дәрәс сайланган, эчтәлек тулысынча ачылган. Сөйләүче үз фикерен җиткөрмәгән	2
	Рәсем тасвирланган. Бөртөрле лексик берәмлекләр сайланган, эчтәлек өлөшчә ачылган. Сөйләүче үз фикерен җиткөрмәгән	1
	Рәсем тасвирланмаган. Сөйләүче үз фикерен җиткөрмәгән.	0
II	Сөйләмне оештыру	
	Сөйләмнең мәгънәви бөтенлеге, сөйләм бәйләнешлеге, эзлеклелеге	
	Сөйләм мәгънәви бөтенлеге, бәйләнешлеге һәм эзлеклелеге белән характерлана:	4

	– логик хаталар юк, сөйләмдә эзлеклелек бозылмаган; – төрле сурәтләү чаралары кулланылган.	
	Сөйләм мәгънәви бөтенлегә, бәйләнешлелегә һәм эзлеклелегә белән характерлана, ләкин 1 логик хатасы бар.	3
	Сөйләм мәгънәви бөтенлегә, бәйләнешлелегә һәм эзлеклелегә белән характерлана, ләкин бертөрле сөйләм калыплары гына кулланыла.	2
	Сөйләм мәгънәви бөтенлегә, бәйләнешлелегә һәм өлешчә эзлеклелегә белән характерлана, ләкин 1 логик хатасы бар.	1
	Сөйләмне үстерүгә омтылыш бар, ләкин логик хаталарның саны 2 яки артык.	0
III	<i>Сөйләмне тел ягыннан өйштыру</i>	
	Орфоэпик нормаларның үтәлеше	
	Орфоэпик хаталары юк	4
	1-2 хата жибөрелгән	3
	3-4 хата бар	2
	5 хата бар	1
	Хаталарының саны 5тән күбрәк	0
	Сүз басымының дәрәс куелышы	
	Хаталары юк	4
	1 хатасы бар.	3
	2 хатасы бар.	2
	3 хатасы бар.	1
	Хаталарның саны 3 тән артык	0
	Тел нормаларының үтәлеше	
	Лексик һәм грамматик хаталары юк.	4
	1 хатасы бар.	3
	2 хатасы бар.	2
	3 хатасы бар.	1

	Хаталарның саны 3 тән артык	0
	Сөйләм нормаларының үтәлеше	
	Сөйләм төгәл, төрле жөмлә калыплары файдаланыла.	2
	Сөйләм төгәл, бертөрле жөмлә калыплары файдаланыла.	1
	Сөйләмгә кагылышлы хаталар бар.	0
	Текстта 10-15 жөмлә бар	2
	Текстта жөмлэләр саны 8-9	1
	Текстта 7 яки кимрәк жөмлә бар.	0
Язма эш өчен иң югары балл		24

Биремнәрне үтәү барышында жыйелган **иң югары балл** – 24. Язма эш тесторлар тарафыннан бәяләнә.

9. Тестүткәругә куелган таләпләр

Тестны үтү өчен 165 минут вакыт кирәк. 150 минут 1-3 нче бүлекләрен үтәү өчен тәкъдим ителә. Биремнәрне эзлекле рәвештә башкару сорала. Эшләнми калган биремгә кире кайту программада каралмаган.

4 нче бүлек биреме өчен һәр тест үтүчегә 15 минут вакыт бирелә.

Тест махсус программа аша компьютер аркылы да, мөмкинлек һәм шартлар чикле булган очракта, кәгазьгә чыгартылган биремнәр рәвешендә дә башкарыла ала.

Телдән сөйләмне тикшерү өлеше камера аша сөйләнелә, әңгәмә аудиоматериал буларак яздырылып бара.

Тест үтүче вакытка сыешмаган очракта, аның җаваплары сакланмый.

10. Тест үздыру өчен үрнәк материалларның гомумиләштерелгән планы.

Кушымта

**Тест үздыру өчен үрнәк материалларның гомумиләштерелгән
планы**

Б ире мнә рне ң ном ер ы	Тикшерелә торган эшчәнлек төрө	Катлаулы к дәрәжәсе	Биремнен тибы	Тәкъдим ителә торган вакыт
1	Диалогны тыңлау һәм сайлап алу биремен башкару	1	A	10 мин.
2	Диалогны тыңлау һәм сайлап алу биремен башкару	1	A	
3	Диалогны тыңлау һәм сайлап алу биремен башкару	1	A	
4	Диалогны тыңлау һәм сайлап алу биремен башкару	1	A	
5	Монологны тыңлау һәм сайлап алу биремен башкару	1	A	15 мин
6	монологны тыңлау һәм сайлап алу биремен башкару	1	A	
7	Монологны тыңлау һәм кыска җавап язу биремен башкару	2	B	
8	Монологны тыңлау һәм кыска җавап язу биремен башкару	2	B	
9	1нче текстны уку һәм сайлап алу биремен башкару	1	A	15 мин
10	1нче текстны уку һәм сайлап алу биремен башкару	1	A	
11	1нче текстны уку һәм сайлап алу биремен башкару	1	A	
12	1нче текстны уку һәм сайлап алу биремен башкару	1	A	

13	1нче текстны уку һәм сайлап алу биремен башкару	1	А	
14	1нче текстны уку һәм кыска җавап язу биремен башкару	2	В	
15	1нче текстны уку һәм кыска җавап язу биремен башкару	2	В	
16	2нче текстны уку һәм сайлап алу биремен башкару	1	А	15 мин
17	2нче текстны уку һәм сайлап алу биремен башкару	1	А	
18	2нче текстны уку һәм сайлап алу биремен башкару	1	А	
19	2нче текстны уку һәм сайлап алу биремен башкару	2	В	
20	2нче текстны уку һәм сайлап алу биремен башкару	2	В	
21	Мәкальләрне уку һәм тәңгәлләкләр башкару	2	В	10 мин
22	Сүз һәм аларның тәржемәләре арасында тәңгәлләкләр башкару	2	В	10 мин
23	Табышмакларны уку һәм тәңгәлләкләр башкару	2	В	15 мин
24	Мәкаль нигезендә, дәлилләр китереп, инша язу	3	С	60 мин
25	Рәсемне тасвирлап, телдән сөйләм текстны оештыру	3	С	15 мин